

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz-Etkililik Yeterlik Düzeyleri

Nebiye YENTÜR DONİ*, Zeynep ŞİMŞEK**,
Gülcan GÜRSES*, Mehmet Selim ÖZER*

Bu çalışma, III. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları Sempozyumu'nda (18-21 Haziran 2008, Van) poster olarak sunulmuştur.

ÖZET

Öz etkililik-yeterlilik, bireyin davranışları üzerinde etkili olan bilişsel algılama etkenlerinden birisidir. Bireyin belli bir eylemi başarıyla yapma veya olayları kontrol edebilme algısı veya yargısı ya da bireyin belirli bir performans düzeyini başarma kapasitesine ilişkin yargısını da ifade eder. Bu çalışmanın amacı, Harran Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin öz-etkililik-yeterlik (ÖEY) düzeylerini ve ÖEY ile ilişkili faktörleri belirlemektir. Kesitsel nitelikteki bu çalışma 10-14 Nisan 2008 tarihleri arasında Harran Üniversitesi Şanlıurfa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Laboratuvar, Radyoloji, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Toplam 110 öğrenciden 98 öğrenci (%89.1) çalışmaya katılmıştır. Veri toplamada Öz-etkililik-yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ), analizlerde parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal Wallis, Mann-Witney-U testi ve Spearman Korelasyon testleri kullanılmıştır. Yapılan çalışmada öğrencilerin Öz-etkililik-yeterlik puan ortalamasının 88.5 olduğu saptanmıştır. Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı öğrencilerinin davranış tamamlama puanlarının Tıbbi Laboratuvar Programı ve Radyoloji Programı öğrencilerinin toplam puanlarından anlamlı olarak düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Öğrencilerin yaş, cinsiyet, sosyal faaliyetlere katılma durumu, en uzun süre yaşadığı yer, mezun olduğu lise, çalışma durumu ve okul başarı puanları ile öz-etkililik yeterlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Ancak, annenin öğrenimi ile 'davranışı başlatma', babanın öğrenimi ile 'davranışı başlatma, davranışı sürdürme ve toplam Öz-etkililik-yeterlik puanı' arasında anlamlı

* Öğr. Gör. , Harran Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Şanlıurfa.

** Doç. Dr., Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Şanlıurfa.

ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Öğrencilerin ÖEY düzeylerinin bilinmesi eğitimde uygulanacak stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öz-etkililik-yeterlik, Üniversite Öğrencileri, Okul Başarısı, Sosyo-demografik Özellikler, Ebeveynler.

Self-Efficacy-Sufficiency Levels of Students of Vocational School of Health Services

ABSTRACT

Self-Efficacy-Sufficiency is one of the determinant of cognitive perception which is effective on individual attitude. Self-Efficacy-Sufficiency emphasizes the perception and evaluation of individual on doing something successfully or on controlling the events or on achievement capacity of specific performance level. The aim of this cross-sectional study is to determine the level of student's self-efficacy -sufficiency (SES) and to determine related factors. The study is carried out in the dates of April 10th -14th 2008 , with the participation of 98 students within 110 students attended to Medical Laboratory Program, Medical Documentation And Secretary Program and Radiology Program at Harran University School of Health Services (response rate was 89.1%). The data were collected using SES (Self-Efficacy-Sufficiency) Scala, and were evaluated by non-parametric tests contained Mann-Witney-U test, Kruskal Wallis and Spearman correlation statistical tests. It was determined that SES mean of the students (88.5) were upper of medium level, the difference between the departments and classes was not significant according to total SES point, only the Students of Medical Documentation and Secretary Program had a significantly lower level 'completion of the attitude' of SES than students of Medical Laboratory Program and students of Radiology Program($P<0.05$). Statistically there was no significant relationship between student's self-efficacy -sufficiency and age, gender, attending to a social activity, having a job, school achievement, place student had lived for a longer time and species of the high school students had graduated ($p>0.05$). However, maternal education is significantly associated with the initiation of attitude; the education of father is significantly associated with the initiation of attitude and total SES point ($P<0.05$). If self-efficacy -sufficiency of students is known , accomplished strategies can be enhanced for students education.

Key Words: Self-efficacy-sufficiency, University students, School Achievement, Socio-demographic Attributes, Parents.

GİRİŞ

Öz-Etkililik-Yeterlik (ÖEY) kavramı ilk kez “Bilişsel Davranış Değişimi” kuramı kapsamında psikolog Albert Bandura tarafından 1977 yılında ileri sürülmüştür. Güçlü bir bireysel yeterlilik hissinin; daha sağlıklı olma, daha yüksek başarı ve daha sosyal bütünleşme ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla bu kavram; okul başarısı, emosyonel bozukluklar, mental ve fiziksel sağlık, kariyer seçimi ve sosyo-politik değişim gibi pek çok farklı alanda kullanılabilir (Schwarzer ve Fuchs, 1995). Bu kurama göre birey bir sonuca ulaşabileceğine inanırsa, daha aktif davranmakta ve yaşamının kontrolünü elinde tutabilmektedir.

Öz etkililik, bireyin nasıl hissedeceği, düşüneceği ve davranacağını belirleyen önemli bir özelliğidir. Düşük öz etkililik duygusunun depresyon, anksiyete ve çaresizlik ile birlikteliği bilinmektedir. Ayrıca böyle bireylerin düşük öz güvene sahip oldukları ve bireysel başarıları ve gelişimleri hakkında kötümser düşünceler besledikleri bilinmektedir. Güçlü bir bitirme hissi ise, işlemleri kavramayı kolaylaştırmakta ve akademik performansı artırmaktadır. Öz etkililik düzeyi, harekete geçmek için güdüleri engelleyebilmekte ya da artırabilmektedir. Öz etkililiği yüksek olan birey daha karmaşık ve riskli görevleri seçerken, hedefleri yüksek tutmakta ve bu hedeflere ulaşmak için çalışmaktadırlar (Schwarzer ve Fuchs, 1995). Ayrıca, birey öz etkililik-yeterlik algılarını bir başkasına aktarabilmektedir. Örneğin, yapılan bir araştırmada ÖEY algısı yüksek olan annelerin diyabetik çocuklarının öz bakım ve kendi kendine idare süreçlerinin, düşük olan gruba göre oldukça iyi olduğu bulunmuştur (Zhao ve ark. , 2005).

Öğrencilerin öz etkililik düzeyi ile yeteneklerini algılamaları arasında (Andrew ve Vialle, 1998), hemşirelik öğrencilerinin öz etkililik düzeyi ile derslerdeki başarıları arasında (Andrew, 1998), bir başka çalışmada ise öz etkililik ile hemşirelikte akademik performans arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur (Chacko ve Huba, 1991).

Üniversite lisans eğitiminin hedefleri, öğrenciye bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutta temel bilgi, beceri ve tutumlar kazandırmaktır. Üniversite önlisans eğitiminin hedefleri öğrencilere günün çağdaş koşullarına uygun, mesleki bilgi, beceri, davranış kazandırmaktır. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencileri, okulda edindikleri bilgi ve becerileri, mesleki teknolojik gelişmeleri takip ederek bireysel yaşamlarında, iş hayatlarında kullanabilmeli ve istedik davranışlar geliştirebilmelidir. İçselleştirdikleri bilgi, beceri ve deneyimleri ilgili oldukları sağlık hizmetlerinde başarılı bir şekilde

uygulayabilmelidir. Bir çalışmada, sosyal hizmet öğrencilerinin sınıftaki derslerini tamamladıktan sonra alan uygulamasına başladıklarında öğrencilerin algılanan öz-etkililik düzeyinde önemli bir yükselme olduğu belirtilmiştir (Williams ve Koob, 2002). Aynı durumun radyoloji programı, tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik programı ve tıbbi laboratuvar programı öğrencileri için de geçerli olabileceği varsayılabilir. Yani sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencileri uygulamalı derslerin teorik eğitimini tamamladıktan sonra, daha donanımlı ve etkin bir şekilde uygulama alanına çıkarılırlarsa ÖEY durumları olumlu bir şekilde gelişebilir. Aksayan ve Gözüm (1998) ile Schwarzer ve Fuschs (1995) da davranışların başlatılması ve sürdürülmesinde öz-etkililik algısının önemli bir belirleyici olduğunu belirtmiştir.

Bu öğrencilerin ÖEY düzeyi bilinirse, öğrenmelerini kolaylaştıracak stratejiler geliştirmeleri konusunda yardım edilebilir. Öğretim elemanlarının öğrencilerini, öğrencilerin de kendilerini daha iyi tanımasını sağlanabilir. Çünkü bilişsel, güdüleyici ve davranışsal olarak kendi öğrenme sürecine etkin olarak katılan, düzenli ve sistemli bir şekilde çalışan öğrencilerin öğrenmelerinin kolaylaştığı, daha başarılı olduğu ve ÖEY düzeyinin yüksek olduğu bilinmektedir (Risemberg ve Zimmerman, 1992).

Bu çalışmada, öğrencilerin ÖEY düzeylerinin belirlenmesi ve öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik düzeylerini okul başarısı, yaş, cinsiyet, sınıf, bölüm, en uzun yaşanan yer (köy, kasaba, şehir), mezun olunan lise, anne ve babanın öğrenim durumu ve sosyal faaliyetlere katılma durumuna göre karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel nitelikteki bu çalışma, 10-14 Nisan 2008 tarihleri arasında Harran Üniversitesi Şanlıurfa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Laboratuvar, Radyoloji, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin toplam öğrenci sayısı 110'dur.

Örneklem seçimi yapılmayıp öğrencilerin hepsinin çalışma kapsamına alınması hedeflenmiş, verilerin toplandığı günlerde okulda olan 98 (%89.1) öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur (Radyoloji Programı 1. sınıf: 21 öğrenci; Radyoloji Programı 2. sınıf: 19 öğrenci; Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı 1. sınıf: 21 öğrenci; Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı 2. sınıf: 19 öğrenci; Tıbbi Laboratuvar Programı 1. sınıf:10 öğrenci; Tıbbi Laboratuvar Programı 2. sınıf: 8 öğrenci).

Veri Toplama Araçları ve Ölçümler

1. Öz Etkililik-Yeterlilik Ölçeği (ÖEYÖ): The Self Efficacy Scale: Sherer ve arkadaşları tarafından 1982 yılında geliştirilen ölçeğin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği 1999 yılında Gözüm ve Aksayan tarafından yapılmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.81, test-tekrar test güvenilirliği 0.92 olarak bulunmuştur (Gözüm ve Aksayan, 1999; Sherer ve ark., 1982). Bu araştırmada da Cronbach alfa katsayısı 0.71 olarak bulunmuştur. Ölçek herhangi bir özgül alana özgü olmayan, genel ÖEY algısını ölçmektedir. Yirmi üç ifadeden oluşan 5'li Likert tipi bir öz-değerlendirme ölçeğidir. Ölçekten en az 23, en çok 115 puan alınabilmektedir. Ölçekte, her bir madde için 1- Beni hiç tanımlamıyor, 2- Beni biraz tanımlıyor, 3- Kararsızım, 4- Beni iyi tanımlıyor, 5- Beni çok iyi tanımlıyor, seçeneklerinden birisinin işaretlenmesi istenmekte, her madde için verilen puan esas alınmaktadır. Ancak 2. , 4. , 5. , 6. , 7. , 10. , 11. , 12. ,14. , 16. ,17. , 18. , 20. , 22. maddeler ters yönde puanlanır. Alınan toplam puanın yüksek olması, genel ÖEY algısının yüksek olduğunu gösterir (Gözüm ve Aksayan, 1999). Ölçeğin dört alt faktörü vardır:

1. Davranışa başlama: 2. , 11. , 12. , 14. , 17. , 18. , 20. , 22. maddeleri;
2. Davranışı sürdürme: 4. , 5. , 6. , 7. , 10. , 16. , 19. maddeleri;
3. Davranışı tamamlama: 3. , 8. , 9. , 15. , 23. maddeleri;
4. Engellerle mücadele: 1. , 13. , 21. maddeleri içermektedir.

Tablo 1. ÖEYÖ'nin alt grupları, madde sayısı ve puan aralığı(Gözüm ve Aksayan, 1999).

Alt gruplar	Madde sayısı	Puan aralığı	Düşük	Orta	Yüksek
Davranışa başlama (DB)	8	8-40	8-18	19-29	30-40
Davranışı sürdürme (DS)	7	7-35	7-16	16.5-25.5	26-35
Davranışı tamamlama (DT)	5	5-25	5-11	12-18	19-25
Engellerle mücadele (EM)	3	3-15	3-7	7.5-11.5	12-15
Toplam (ÖEY)	23	23-115	23-53	54-84	85-115

2. Sosyo-demografik Özellikler Anketi: Yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, mezun olduğu lise, çalışma durumu, aylık eline geçen para, anne öğrenimi, baba öğrenimi, kardeş sayısı, en uzun yaşadığı yer, sosyal faaliyetlere katılma durumu gibi kavramlardan oluşan araştırmacı tarafından hazırlanan bir ankettir. Araştırmada, amaçlara uygun olarak seçilen sorular kullanılmıştır.

Uygulama öncesi çalışmanın amacı öğrencilere açıklanmış ve örnekleme oluşturan tüm öğrenciler gönüllü olarak çalışmaya katılmışlardır. Formlar, öğrencilere ders saatinde dağıtılarak doldurulmaları istenmiştir. Ölçeğin uygulanması yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

3. Verilerin Analizi (İstatistik) : Veri girişi ve analizlerde SPSS (11.5) istatistik paket programı kullanılmıştır (manidarlık. 05 ve 01 olarak kabul edilmiştir). Verilerin istatistiksel değerlendirmesinde; parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal Wallis, Mann-Whitney-U testi, ve Spearman Korelasyon analizleri kullanılmıştır. Daha sonra örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Öz etkililik-yeterlilik ölçeğinden aldıkları genel puanlarının bazı değişkenlere göre fark edip etmediği belirlenirken, gruplar içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen ($n < 30$) gruplar için non-parametrik yöntemlerden Kruskal Wallis, Mann-Whitney-U testi, ve Spearman Korelasyon analizleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin %48'si (47) kız, %52'si (51) erkektir. Tablo 2'de; öğrencilerin ÖEY Ölçeği toplam puan ortalamasının 88.51 ± 10.42 olduğu, alt gruplara bakıldığında, davranışa başlama (DB) 32.7 ± 5.2 , davranış sürdürme (DS) 26.35 ± 3.4 , davranış tamamlama (DT) 20.05 ± 3.4 ve engellerle mücadele (EM) 9.40 ± 2.6 olduğu görülmektedir. Bu değerler incelendiğinde; öğrencilerin engellerle mücadele puanının orta düzeyde olduğu, diğer puanların ise ortanın üstünde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeğinden (ÖEYÖ) Aldıkları Toplam ve Alt Grup Puan Ortalamaları ($n=98$).

Ölçek/Alt ölçek	Puan aralığı	Ortalama	Standart sapma	Standart hata	Min	Max
Davranışa başlama (DB)	8-40	32.70 ± 5.20	5.18	0.52	14	40
Davranış sürdürme (DS)	7-35	26.35 ± 3.60	3.60	0.35	16	33
Davranış tamamlama (DT)	5-25	20.05 ± 3.50	3.50	0,35	9.00	25.00
Engellerle mücadele (EM)	3-15	9.40 ± 2.60	2.60	0.30	7.00	15.00
Toplam	23-115	$88,51 \pm 10.42$	10.42	1.05	58.00	109.00

Öğrencilerin cinsiyeti ile ÖEY düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Cinsiyete Göre ÖEYÖ Puan Ortalamaları.

Ölçek/Alt ölçek	Erkek (n=51) Ort.±SD	Kız (n=47) Ort.±SD	F	P
Davranışa başlama (DB)	32.06±5.54	33.04±4.71	0.693	0.407
Davranışı sürdürme (DS)	25.88±3.47	26.87±3.37	0.000	0.984
Davranışı tamamlama (DT)	20.25±3.57	19.82±3.38	0.142	0.707
Engellerle mücadele (EM)	9.66±2.53	9.14±2.66	0.810	0.370
Toplam (ÖEY)	87.82±11.06	89.25±9.73	0.768	0.383

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları ile ÖEY ve alt grup puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Yaş Gruplarına Göre ÖEYÖ Puan Ortalamaları.

Ölçek/Alt ölçek	18-20 yaş (n=20) Ort.±SD	21-24yaş (n=63) Ort.±SD	24 yaş ve üzeri(n=14) Ort.±SD	F	P
Davranışa başlama (DB)	31.85±3.60	32.90±5.56	32.57±5.54	0.310	0.734
Davranışı sürdürme (DS)	26.55±2.98	26.33±3.82	25.85±3.27	0.157	0.855
Davranışı tamamlama (DT)	20.95±3.03	19.77±3.47	19.71±3.98	0.927	0.399
Engellerle mücadele (EM)	8.95±2.11	9.46±2.79	9.50±2.27	0.316	0.730
Toplam (ÖEY)	88.30±6.15	88.47±11.57	87.64±10.77	0.036	0.965

1. ve 2. sınıf öğrencilerin ÖEY ölçeği ve alt grup puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu ve aralarındaki istatistiksel olarak fark saptanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Sınıflara Göre ÖEYÖ Puan Ortalamaları

Ölçek/Alt ölçek	1. SINIF (n=52) Ort. ± SD	2. SINIF (n=46) Ort. ± SD	F	P
Davranışa başlama (DB)	31.94±5.29	33.56±4.96	1.038	0.311
Davranışı sürdürme (DS)	26.11±3.58	26.63±3.30	0.398	0.510
Davranışı tamamlama(DT)	20.57±3.66	19.45±3.16	0.533	0.467
Engellerle mücadele (EM)	9.55±2.46	9.21±2.75	0.583	0.447
Toplam (ÖEY)	88.19±11.16	88.86±8.6	0.451	0.504

Çalışmaya katılan 98 öğrenciden 6'sı 1. sınıf not ortalamasını belirtmemiştir. Geriye kalan 92 öğrencinin not ortalaması 2.639 olarak saptanmıştır. Not ortalaması ile ÖEY arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Benzer şekilde bölümler arasında da toplam ÖEY puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 6). Ancak Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı öğrencilerinde davranışı tamamlama Radyoloji Programı ve Tıbbi Laboratuvar Programı öğrencilerine göre düşük bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 6: Öğrencilerin Bölümlerine Göre ÖEYÖ' den Aldıkları Toplam ve Alt Grup Puan Ortalamaları.

Ölçek/ Alt ölçek	TIBBİ LABORATUAR (n=18) Ort±SD	RADYOLOJİ (n=40) Ort±SD	TIBBİ DÖK. ve SEKRETERLİK (n= 40) Ort±SD
DB	31.72±4.40	31.67±6.17	34.12±0.37
DS	25.72±3.08	26.00±3.60	27.00±3.41
DT	21.77±2.10	20.02±4.02	19.30±3.14
EM	8.94±2.33	10.05±2.56	8.95±2.65
ÖEY	88.16±7.76	87.75±12.76	89.42±8.91

Öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılma durumu, en uzun süre yaşadığı yer, mezun olduğu lise, çalışıp çalışmama durumu, kardeş sayısı ve okul başarı puanları ile öz-etkililik ve yeterlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Ancak, annenin öğrenim durumu ile davranışı başlatma, babanın öğrenimi ile davranışı başlatma, davranışı sürdürme ve toplam ÖEY puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 7).

Tablo 7. Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre ÖEYE Ortalama Puanlarının Dağılımı.

	DT	EM	DB	DS	ÖEY
ÖZELLİKLER	Ort. \pm SD	Ort. \pm SD	Ort. \pm SD	Ort. \pm SD	Ort. \pm SD
En uzun yaşadığı yer					
Köy (n=11)	20.27 \pm 3.31	8.81 \pm 2.18	31.27 \pm 5,6	25.63 \pm 3.77	86 \pm 11.30
Şehir (n=58)	20.53 \pm 3.32	9.56 \pm 2.72	32.75 \pm 5,4	26.15 \pm 3.31	89.07 \pm 10.37
İlçe (n=29)	19.00 \pm 3.69	9.27 \pm 2.50	33.13 \pm 4.59	27.03 \pm 3.61	88.43 \pm 10.41
	F=1.952; P=0.148	F=0.427; P=0.654	F=0.520; P=0.596	F=0.896; P=0.410	F=0.383; P=0.683
Çalışma durumu					
Çalışıyor (n=48)	19.77 \pm 3.28	9.22 \pm 2.66	33.35 \pm 5.54	29.97 \pm 3.41	89.33 \pm 10.40
Çalışmıyor(n=50)	20.32 \pm 3.65	9.56 \pm 2.54	32.08 \pm 4.77	25.76 \pm 3.40	87.72 \pm 10.48
	F=0.466; P=0.497	F=0.012; P=0.911	F=0.268; P=0.606	F=0.002; P=0.966	F=0.031; P=0.861
Mezun olduğu lise					
Düz lise (n=53)	19.69 \pm 3.89	9.50 \pm 2.64	32.15 \pm 5.70	26.28 \pm 3.68	87.64 \pm 11.73
Meslek Lisesi (n=12)	19.83 \pm 1.94	9.50 \pm 2.54	34.75 \pm 3.86	27.50 \pm 3.34	91.58 \pm 8.12
Sağlık Meslek Lisesi (n=33)	20.69 \pm 3.15	9.18 \pm 2.60	32.70 \pm 5.17	26.06 \pm 3.09	88.78 \pm 8.81
	F=0.867; P=0.424	F=0.170; P=0.844	F=1.259; P=0.289	F=0.789; P=0.457	F=0.713; P=0.493
Anne öğrenimi					
Ortaokul ve üzeri	20.75 \pm 3.10	9.75 \pm 2.51	33.25 \pm 5.28	25.81 \pm 3.33	89.56 \pm 8.57
Okur-yazar değil, ilkokul	19.62 \pm 2.88	8.67 \pm 2.39	33.91 \pm 3.15	27.00 \pm 2.94	89.21 \pm 7.01
	F=0.020; P=0.889	F=0.002; P=0.967	F=12.667; P=0.001	F=0.062; P=0.804	F=0.985; P=0.326

Baba öğrenimi					
Okur-yazar değil	20.12±3.31	9.12±2.29	29.87±7.35	24.87±6.03	84.00±16.8
Okur-yazar	19.85±3.48	9.23±2.60	33.31±4.43	26.58±3.22	88.98±9.7
	F=0.00 P=0.987	F=0.199; P=0.657	F=4.067; P=0.001	F=9.845; P=0.002	F=4.326; P=0.004
Kardeş sayısı					
0-3 (n=18)	19.72±3.23	9.05±2.28	32.55±3.97	27.00±2.24	88.33±7.56
4-6 (n=39)	20.10±2.77	9.33±2.56	33.17±4.31	26.56±3.42	89.17±8.88
7-12 (n=40)	20.40±3.88	9.70±2.75	32.25±6.38	25.82±4.15	88.17±12.83
	F=0.261; P=0.771	F=0.429; P=0.653	F=0.319; P=0.728	F=0.796; P=0.454	F=0.098; P=0.907
Sosyal faaliyetlere katılma					
Sık sık (n=25)	20.72±2.71	9.68±2.91	34.28±3.72	27.56±2.80	92.24±8.55
Bazen (n=67)	19.74±3.68	9.29±2.52	32.22±5.61	26.08±3.60	87.35±10.91
Hiç (n=6)	20.66±3.93	9.33±2.25	31.50±4.41	24.33±2.94	85.83±9.28
	F=1.629; P=0.202	F=2.859; P=0.062	F=0.814; P=0.446	F=0.195; P=0.823	F=2.266; P=0.109

SONUÇLAR

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin; genel olarak ÖEY puan ortalamasının ortanın üstünde olduğu, sınıflarına göre toplam puan olarak bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). 1. ve 2. sınıf öğrencilerin ÖEY ölçeği ve alt grup puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu ve aralarındaki istatistiksel olarak fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Oysa diğer çalışmalarda öğrencilerin sınıfı ilerledikçe, eğitimin etkisi ile ÖEY ve alt faktörlerine ait puan ortalamasının yükseldiği bulunmuştur. Tiller (1995) kendi geliştirdiği 16 maddelik başka bir ÖEY ölçeği kullanarak, öğrencilerin sınıfı ilerledikçe ÖEY puanlarının yükseldiğini, birinci sınıfların ortalama puanının diğer öğrencilerin ortalama puanlarından önemli ölçüde düşük olduğunu, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerin ÖEY puanları arasındaki farkın ise önemli olmadığını belirlemiştir. Bizim çalışmamızda fark olmamasının nedeni eğitimin iki yılla sınırlı olması olabilir.

Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programı öğrencilerinde davranış tamamlama alt puanı Radyoloji ve Tıbbi Laboratuvar programları öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde düşük bulunmuştur ($p<0.05$). Bu durumun nedeninin araştırılması önerilmektedir.

Çalışmada öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılma durumu, en uzun süre yaşadığı yer, kardeş sayısı, mezun olduğu lise, çalışıp çalışmama durumu ve okul başarı puanları ile öz-etkililik ve yeterlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin yaşları ile ÖEYÖ'nin toplam ve tüm alt ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu durum öğrencilerin yaş gruplarının birbirlerine yakın olmasından kaynaklanmış olabilir. Birçok bireysel ve çevresel faktörün etkisi ile ÖEY algısının yaşam boyunca artan ya da azalan bir seyir izlediği, dolayısı ile ÖEY'nin yaştan çok bireyin yaşam deneyimleri ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Fakat yaşlılık döneminde yapısal ve fonksiyonel bozukluklar nedeni ile ÖEY düzeyinde bir gerileme olabileceği ileri sürülmektedir (Aksayan ve Gözüm 1998, Tripp www.umm.maine.edu). Bununla birlikte ÖEY ile yaş arasında ilişki arayan herhangi bir çalışma elde edilememiştir.

Bizim çalışmamızla uyumlu olarak Akduman ve ark. (2004) yapmış oldukları çalışmada da öz-bakım, öz yeterlilik ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Başka bir çalışmada ise yaş ilerledikçe ÖEY ölçeği davranışı başlatma alt test puanının yükseldiği saptanmıştır (Keskin ve Orgun, 2006).

Bizim çalışmamızda, erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin ÖEYÖ toplam puanları ve alt grupları arasında anlamlı fark görülmemiştir ($p>0.05$). Diğer bir ifadeyle öğrencilerin cinsiyetleri ile ÖEYÖ'nin toplam ve tüm alt ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu bulgu Yetkin ve Yiğitbaş (2003) tarafından yapılan öğrencilerin cinsiyetleri ile ÖEYÖ toplam puanları ve alt grupları arasında anlamlı fark olmadığını gösteren çalışmalarının sonuçlarıyla uyumludur. Tiller de (1995) öğrencilerin cinsiyetinin öz etkililik düzeyine önemli bir etkisinin olmadığını belirtmiş ve bizim sonucumuza benzer bir sonuca varmıştır.

Sosyo-ekonomik durum bireyin gelişiminde önemli bir belirleyicidir. Bu çalışmada sosyo-ekonomik durum değişkeni olan annenin öğrenim düzeyi ile 'davranışı başlatma', babanın öğrenimi ile 'davranışı başlatma', 'davranışı sürdürme' ve toplam 'ÖEY puanları' arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Orem de bu bulguyu destekler şekilde, öz bakımın; insan, çevre, kültür ve günlük yaşamın değerleri gibi pek çok kavramla ilgili olduğunu, ailenin bireye kültürel değerleri ilk öğretken kurum olduğunu, bireyin gereksinimlerini karşılama biçiminin, içgüdüsel olmaktan çok, kültürel kökenden kaynaklanan öğrenilmiş bir davranış olduğunu belirtmiştir (Velioğlu, 1999). Bireyin kendisinin ve başkalarının deneyimleri, profesyonel yardım,

anksiyete ve stres gibi durumsal faktörlerin yanı sıra; aile yapısı, eğitim, sosyal destek, sağlık durumu, kültürel faktörler ve yerleşim yeri gibi faktörlerin ÖEY algısı üzerine etkili olduğu belirtilmektedir (Gözüm, 1999; Tripp).

Bireyin günlük yaşamını güçleştiren değiştirilemez ve kontrol edilemez sorunlarıyla başa çıkabilmesini kolaylaştırabilmek amacıyla güçlü yanlarını olumlama, katarsis, sosyal destek sağlama, umudu canlandırma, manevi yaşamını destekleme gibi duyu yönelimli çözümler önerilebilir. Benlik saygısını artırıcı olumlu etkinliklere yönelme, aile içinde olumlu bir rol modeli olmasını ve aile bireylerinden günlük işlevleri konusunda yardım almasını sağlama, yalnızlık duygularını azaltma gibi yöntemler de yararlıdır (Bonett, 1994).

Öz-etkililik-yeterlik algısı; bireyin istenilen sonuca ulaşmak için gereken eylemleri yapabilme yeteneğine olan inançlarıyla ilgilidir. Diğer bir deyişle; bireyin gereken davranışı başarılı bir şekilde yapabileceğine olan inancıdır (Schwarzer ve Fuschs, 1995, Aksayan ve Gözüm, 1998).

Öz etkililik, bireyin nasıl hissedeceğini, düşüneceğini ve davranacağını belirleyen önemli bir özelliğidir. Düşük öz etkililik duygusu depresyon, anksiyete ve çaresizlik ile birliktedir (Byrne, 2002). Böyle bireylerin özgüvenleri düşüktür ve bireysel başarıları ve gelişimleri hakkında kötümser düşünceler beslerler (Andrew, 1998). Güçlü bir bitirme hissi ise, işlemleri kavramayı kolaylaştırır ve akademik performansı artırır (Yiğitbaş ve Yetkin, 2003). Öz etkililik düzeyi, harekete geçmek için güdülenmeyi artırabilir, davranışı başlatmayı kolaylaştırır. Bu şekilde öz etkililiği yüksek olan kişiler daha karmaşık ve riskli görevleri seçebilirler (Yiğitbaş ve Yetkin, 2003). Bandura'nın öz etkililik mekanizması, sosyal öğrenme kuramında, bireyin davranışlarını değiştirmede rolü olan bilişsel algılama etkenlerinden sadece birisi olarak gösterilmiştir (Bandura, 1982). Bandura'nın öz-etkililik mekanizması, Sosyal Öğrenme Teorisi'nde, bireyin davranışlarını değiştirmede rolü olan bilişsel algılama faktörlerinden sadece birisi olarak gösterilmiştir (Bandura, 1982; Damrosch, 1991). Bu teoriye göre, bireysel davranışlar sadece iç psikolojik güçler tarafından değil, aynı zamanda sosyal çevre tarafından şekillenmektedir. Bireye ait kişisel ve bilişsel faktörler ile çevresel faktörler karşılıklı etkileşim içerisinde. Bireyler negatif çevre baskılarına direnir üstesinden gelerek destekleyici bir çevre oluşturdukları zaman büyük olasılıkla başarılı olurlar (Aksayan ve Gözüm, 1998).

Sağlık hizmetinin niteliğini belirleyen önemli etmenlerden biri çalışanların niteliğidir. Yapılan çalışmalar öz etkililik yeterlik düzeyleri yüksek olan bireylerin sosyal yaşamlarında ve çalışma yaşamlarında daha başarılı olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla; sağlık teknikeri eğitiminde yalnızca mesleki bilgi ve beceri kazandırma amaç olmayıp, öğrencilerin ÖEY düzeyinin geliştirilmesine katkıda bulunacak stratejilerin geliştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akduman, S., Bolışık, B. ve Sönmez, S. (2004). “Sağlıklı Ergenlerin Öz-Bakım Güçlerinin İncelenmesi”, **Hemşirelik Forumu Dergisi**, 7(1):17-21.
- Aksayan, S. ve Gözüm, S. (1998). “Olumlu Sağlık Davranışlarının Başlatılması ve Sürdürülmesinde Özetkililik Algısının Önemi”. **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 2(1):35- 42.
- Andrew, S. (1998). “Self-efficacy as a Predictor of Academic Performance in Science”. **J of Adv Nurs**, 27:596-603.
- Andrew, S. ve Vialle, W. (1998). “Nursing Students’ Self Efficacy, Selfregulated Learning and Academic Performance in Science”. **Nursing Times**, 76(10):427-432.
- Bandura, A. (1982). “Self-efficacy Mechanism in Human Agency”. **American Psychologist**, 37(2): 122-147.
- Bonett, R.M. (1994). “Marital Status and Sex: Impact on Career Self-efficacy”. **Journal of Counsel Development**, 73:187-190.
- Byrne, B. (2002). “Relationships between anxiety, fear, self-esteem, and coping strategies in adolescence”. **Adolescence**, 35: 201-215.
- Chacko, S.B., Huba, M.E. (1991). “Academic Achievement among Undergraduate Nursing Students”. **Journal of Nursing Education**, 32(6):255-259.
- Damrosch, S. (1991). General strategies for motivating people to change their behavior. **Nurs Clin North Am**, 26(1):833-843.
- Gözüm, S. (1999). **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 2(1): 35-43.
- Gözüm, S. ve Aksayan, S. (1999). “Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği’nin Türkçe Formunun Yapı Geçerliliği”. **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 2(1):21-34.

Keskin, G. ve Orgun, F. (2006). “Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlilik Düzeyleri ile Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi”. **Anatolian Journal of Psychiatry**, 7: 92-99.

Risemberg, R. ve Zimmerman, BJ. (1992). “Self-regulated Learning in Gifted Students”. **Roepert Review**, 15(2): 98-101.

Schwarzer, R. ve Fuchs, R. (1995). “Self-efficacy and Health Behaviors”. To appear in: Conner M, Norman P. Predicting Health Behavior: Research and Practice with Social Cognition Models. Buckingham: Open University Press. **trochim.human.cornell.edu/gallery/walkley/selfeff.htm - 20k -**

Sherer, M., Maddux, J., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., Rogers, R. (1982). “The Self efficacy Scale: Construction and Validation”. **Psychol Rep**, 51: 663-671.

Tiler, D. (1995). Self-efficacy in College Students. **www.mwsc.edu/psychology/research/psy302/fall95/tiller.htm-12k-**

Tripp, MA. “Perspectives on the development and influence of self-efficacy beliefs”. **www.umm.maine.edu/BEX/students/MarkTripp/mt310.html - 36k**

Veliöglu, P. (1999). “Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar”. **Alaş Ofset**, s.323-346.

Williams, NR., Koob, JJ. (2002). **sswr.org/papers2002/129.htm - 4k**

Yetkin, A. ve Özer, H. (1997). “Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Klinik Uygulamaya İlişkin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”. **6. Anadolu Psikiyatri Günleri Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı**, (Ed. İsmet Kırpınar) Psikiyatri Derneği Erzurum Şubesi Yayınları, s.215-220.

Yetkin, A. ve Yiğitbaş, Ç. (2003). “Van Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik ve Sağlık Memurluğu Son Sınıf Öğrencilerinin Eğitimlerine ve Mezuniyet Sonrasına İlişkin Görüşleri”. **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**; 7:6-13.

Zhao, H., Seibert, SE., Hills, GE. (2005). “The Mediating Role of Self-efficacy in the Development of Entrepreneurial Intentions”. **Journal of Applied Psychology**, 90(6): 1265-1272.